

عنوان و نام پدیدآور: جهت گیری الهی فرهنگی در تدریس رشته شهرسازی: دوره کارشناسی/سعیده مؤیدفر ... [و دیگران]

مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری : ۲۵۲ ص.، مصور (بخشی رنگی).

شابک: ۴۰۰۰۰ ریال، ۶-۳۱-۰۰۳۱-۵۳۱-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت : مولفان سعیده مؤیدفر، حرزاده، ملیحه ذاکریان، محسن رفیعیان، مرجان منتظری.

یادداشت : کتابنامه.

موضوع: شهرسازی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

موضوع: City planning -- Religious aspects -- Islam

شناسه افزوده: مؤیدفر، سعیده، ۱۳۵۷ -

شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها. دفتر نشر معارف

رده بندی کنگره: ۸۲۲/BP۲۳۲

رده بندی دیویی: ۴۸۷/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۱۶۵۹۶

جهت گیری الهی فرهنگی

در

تدریس رشته شهرسازی

دوره کارشناسی

دکتر سعیده مؤیدفر

(استادیار دانشگاه میبد)

حجت الاسلام محمدمهدی حرزاده

(طلبه درس خارج)

دکتر ملیحه ذاکریان

(استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد)

دکتر محسن رفیعیان

(استادیار دانشگاه یزد)

دکتر مرجان منتظری

(دکترای شهرسازی)

جهت گیری الهی-فرهنگی
در

تدریس رشته شهرسازی
(دوره کارشناسی)

نویسنده: سعیده مؤیدفر

ناشر: دفتر نشر معارف

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۱-۰۳۱-۶

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

سپاس و ستایش

مرخدای را جل جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و
انوار حکمت او در دل شب تار، در قشای آفریدگاری که خویش را به ما
شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده
ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت یارماید.

نصرا... منی

مقدمه دکتر محمد رضا بمانیان

استاد دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

به نام خدا

پرداختن به مقولات و مفاهیم وابسته و مرتبط به شهری که خود را متصف به جهان‌بینی اسلامی می‌داند و قصد در بازنمود و پدیدار سازی هر آنچه را دارد که در روند دستیابی به حیات طیبه و تعالی انسان خاکی و هست‌مند زمینی تأثیر دارد، از مهم‌ترین رسالت‌های شهر سازان، اندیشمندان، پژوهشگران و دانشگاهیان مرتبط با موضوع است.

جایگاه بنیانی و اساسی موضوعات دینی در مباحث حوزه‌های میان دانشی مانند شهرسازی و جهت‌گیری الهی - فرهنگی از شالوده‌های نظری رویکرد صحیح در کارهای دانشگاهی و علمی است. این رویکرد محتوایی می‌تواند تحول و ارتقاء مطلوب را در مراکز دانشگاهی به همراه داشته باشد.

کتاب حاضر که با عنوان «جهت‌گیری الهی - فرهنگی در تدریس رشته شهرسازی» توسط هم‌اندیشی پژوهشگران شایسته جناب آقای دکتر محسن رفیعیان و سرکار خانم‌ها دکتر سعیده مؤیدفر، دکتر ملیحه ذاکریان و دکتر مرجان منتظری تدوین شده است؛ و بنا بر اعلام مطالب دینی آن نیز توسط روحانی [حاضر در جلسات تدوین] تأیید شده است؛ می‌تواند با برخورداری از دیدگاه سایر عزیزان هم‌اندیش و دل‌سوز و متعهد در آینده‌ای نه‌چندان دور راه روشن دیدگاه مطلوب در دانش شهرسازی را فراهم آورد.

امید است که ان‌شا... تعالی با وجود اساتید متعهد و دانشجویان و پژوهشگران عزیز با بهره‌گیری از تعالیم مکتب حیات‌بخش اسلام بتوانیم با بهره‌گیری از کار پژوهشی این بزرگواران افق‌های روشنی را برای این دانش ترسیم نماییم. موفقیت و تأیید الهی همه اندیشمندان در این موضوعات را از خداوند متعال خواستارم.

من ... التوفیق

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱
فصل اول: مفاهیم، مبانی و پیش فرض‌های توحیدی و غیر توحیدی در شهرسازی	
مقدمه.....	۹
۱-۱- مفاهیم.....	۱۰
۱-۱-۱- شهر.....	۱۰
۱-۱-۲- شهرسازی.....	۱۳
۱-۱-۳- شهرسازی اسلامی.....	۱۴
۱-۱-۴- شهر اسلامی.....	۱۴
۲-۱- مبانی.....	۱۷
۱-۲-۱- هستی‌شناسی.....	۱۷
۱-۲-۲- معرفت‌شناسی.....	۲۰
۱-۲-۲-۱- ابزار شناخت در نگاه الهی.....	۲۰
۱-۲-۲-۲- ابزار شناخت در نگاه غیر الهی.....	۲۱
۱-۲-۳- روش‌شناسی.....	۲۲
۱-۲-۳-۱- مواجهه با مباحث شهرسازی در روش‌شناسی الهی.....	۲۶
۱-۲-۳-۲- پیشینه پژوهش‌های شهرسازی اسلامی.....	۲۷
۱-۲-۴- انسان‌شناسی.....	۲۹
۳-۱- پیش فرض‌های توحیدی و غیر توحیدی در شهرسازی.....	۳۱

- ۱-۳-۱-۱- نمونه ۱: توسعه یا پیشرفت؟..... ۳۱
- ۱-۳-۱-۱-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: توسعه مادی یا خوشبختی دنیوی..... ۳۶
- ۱-۳-۱-۲- پیش فرض توحیدی: پیشرفت توأمان مادی و فرا مادی (دنیوی و اخروی)..... ۳۸
- ۱-۳-۲- نمونه ۲: رقابت یا تعاون..... ۴۰
- ۱-۳-۲-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: داروینیسیم و تنازع بقا..... ۴۰
- ۱-۳-۲-۲- پیش فرض توحیدی: تعاون..... ۴۱
- ۱-۳-۳- نمونه ۳: رفاه مادی یا سعادت دنیا و آخرت..... ۴۴
- ۱-۳-۳-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: رفاه برای رفاه..... ۴۴
- ۱-۳-۳-۲- پیش فرض توحیدی: رفاه برای کمال و سعادت حقیقی..... ۴۴
- ۱-۳-۴- نمونه ۴: مدرنیسم یا سنت اسلامی (تقابل نوگرایی بدون قید با نوگرایی)..... ۴۵
- ۱-۳-۴-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: مدرنیسم (نوغرایی با نادیده گرفتن اصول ثابت)..... ۴۵
- ۱-۳-۴-۱-۱- اصول تفکر مدرنیته..... ۴۶
- ۱-۳-۴-۲- پیش فرض توحیدی: پذیرش نوگرایی با حفظ اصول و ارزش های اسلامی..... ۴۹
- ۱-۳-۵- نمونه ۵: اصالت سود مادی یا ترجیح آخرت بر دنیا..... ۵۱
- ۱-۳-۵-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: اصالت سود مادی..... ۵۱
- ۱-۳-۵-۲- پیش فرض توحیدی: ترجیح سود اخروی..... ۵۱
- ۱-۳-۶- نمونه ۶: انسان محوری یا خدامحوری در شهرسازی..... ۵۲
- ۱-۳-۶-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: انسان محوری..... ۵۲
- ۱-۳-۶-۲- پیش فرض توحیدی: خدامحوری..... ۵۴
- ۱-۳-۷- نمونه ۷: فردگرایی یا مدنی بالطبع بودن در شهرسازی..... ۵۵
- ۱-۳-۷-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: فردگرایی مدرن..... ۵۵
- ۱-۳-۷-۲- پیش فرض توحیدی: مدنی بالطبع بودن در اسلام..... ۵۹
- ۱-۳-۸- نمونه ۸: انسان یک ماشین ساده یا موجودی پیچیده با روح الهی..... ۶۱
- ۱-۳-۸-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: انسان یک ماشین ساده..... ۶۱
- ۱-۳-۸-۲- پیش فرض توحیدی: انسان، موجودی پیچیده با روح الهی..... ۶۲
- ۱-۳-۹- نمونه ۹: حقیقت مطلق یا نسبی «آیا انسان می تواند حقیقت اشیاء را..... ۶۳
- ۱-۳-۹-۱- پیش فرض غیرتوحیدی: حقیقت نسبی..... ۶۳

۲-۹-۳-۱- پیش فرض توحیدی: حقیقت مطلق..... ۶۳

فصل دوم: تدریس همراه با پیوندها و گفتمان های الهی فرهنگی

..... ۶۷ مقدمه

۲-۱-۱- عنوان درس: مسکن..... ۶۹

۱-۱-۲- سرفصل ۱: مفهوم مسکن و سکونت به عنوان یک نیاز و معرفی مسکن مطلوب..... ۶۹

۱-۱-۱-۱- مطلب درسی ۱: نیاز به مسکن..... ۶۹

۱-۱-۱-۲- مطلب درسی ۲: مسکن مطلوب..... ۷۱

۲-۱-۲- سرفصل ۲: نگاه به مسکن از دیدگاه اجتماعی..... ۷۳

۱-۲-۱-۲- مطلب درسی ۱: فرهنگ..... ۷۴

۲-۱-۲-۲- مطلب درسی ۲: روابط همسایگی..... ۷۵

۲-۱-۲-۳- مطلب درسی ۳: کرامت انسان..... ۷۶

۲-۱-۲-۴- مطلب درسی ۴: عدالت اجتماعی..... ۷۷

۲-۱-۳- سرفصل ۳: مسکن از دیدگاه کالبدی..... ۷۸

۲-۱-۳-۱- مطلب درسی: توجه به طبیعت در ایجاد مسکن..... ۷۹

۲-۲- عنوان درس: مبانی و روش های برنامه ریزی شهری..... ۸۲

۲-۲-۱- سرفصل ۱: شیوه های برداشت کاربری زمین و فضای شهری..... ۸۲

۲-۲-۱-۱- مطلب درسی ۱: کاربری زمین..... ۸۲

۲-۲-۱-۲- مطلب درسی ۲: اصلاح زمین..... ۸۴

۲-۲-۱-۲-۲- اجتناب از لغو و بیهودگی..... ۸۵

۲-۲-۱-۲-۲-۲- اجتناب از فساد..... ۸۶

۲-۲-۱-۲-۲-۲-۲- اجتناب از اسراف..... ۸۷

۲-۲-۱-۲-۲-۲-۲-۲- اجتناب از تفاخر و خودنمایی..... ۸۸

۲-۲-۲- سرفصل ۲: استانداردها و روش های تعیین محل (مکان یابی) عناصر مختلف..... ۹۰

۲-۲-۲-۱- مطلب درسی ۱: معرفی عناصر شهری..... ۹۰

۲-۲-۲-۲- مطلب درسی ۲: استانداردهای فضائی و کالبدی عناصر شهری..... ۹۱

۲-۲-۲-۳- مطلب درسی ۳: معیارهای مکان یابی عناصر شهری..... ۹۲

۲-۲-۲-۲-۲- معیار سازگاری..... ۹۲

۹۳	۲-۲-۲-۲-۲- معيار آسایش
۹۴	۲-۲-۲-۳- معيار مطلوبیت و زیبایی
۹۵	۲-۲-۳- سرفصل ۳: مبانی و شیوه‌های طبقه‌بندی (پهنه‌بندی) زمین
۹۵	۱-۳-۲- مطلب درسی: پهنه‌بندی زمین
۹۷	۲-۳- عنوان درس: برنامه‌ریزی بافت‌های فرسوده و تاریخی
۹۷	۲-۱-۳- سرفصل ۱: مفاهیم و واژگان
۹۷	۱-۱-۳-۲- مطلب درسی: مفهوم فرسودگی
۹۹	۲-۳-۲- سرفصل ۲: فرسایش و مرمت
۹۹	۱-۲-۳-۲- مطلب درسی: لزوم حفاظت از بافت‌های تاریخی
۱۰۱	۲-۳-۳- سرفصل ۳: روش‌ها و شیوه‌های مداخله در بافت‌های کهن
۱۰۱	۱-۳-۳-۲- مطلب درسی: مفهوم تجدید حیات
۱۰۳	۲-۴-۳- سرفصل ۴: فرایند برنامه‌ریزی و طراحی شهری در بافتهای مرکزی و
۱۰۳	۱-۲-۳-۴- مطلب درسی: اصول ساماندهی بافت‌های کهن شهر
۱۰۳	۲-۱-۴-۳- ایجاد امنیت
۱۰۳	۲-۱-۴-۳- حفظ روابط محکم و استوار در واحد همسایگی
۱۰۵	۲-۱-۴-۳- پیشگیری از آسیب حقوق عمومی
۱۰۵	۲-۱-۴-۴- حفظ اصل فروتنی و سادگی بافت‌های قدیمی
۱۰۷	۲-۱-۴-۵- حفظ اصل وحدت
۱۰۸	۲-۱-۴-۶- استفاده بهینه از منابع و پرهیز از اسراف
۱۰۹	۲-۱-۴-۷- استفاده از مشارکت مردمی و نظارت افراد ساکن در بافتهای شهری
۱۱۰	۲-۴- عنوان درس: تاریخ شهر و شهرسازی در جهان
۱۱۰	۲-۱-۴-۱- سرفصل ۱: رنسانس، نگرش جدید بر شهر و شهرسازی (شکل‌گیری)
۱۱۰	۱-۱-۴-۲- مطلب درسی ۱: نگاهی به دوران رنسانس
۱۱۱	۲-۱-۴-۲- مطلب درسی ۲: شهرسازی رنسانس
۱۱۲	۲-۴-۲- سرفصل درسی ۲: آرمان‌شهر
۱۱۴	۲-۴-۲-۱- مطلب درسی ۱: آرمان‌شهر اسلامی
۱۱۷	۲-۴-۲-۲- مطلب درسی ۲: آرمان‌شهر مهدوی

۱۲۱	۵-۲- عنوان درس: تاریخ شهرهای ایرانی - اسلامی
۱۲۱	۱-۵-۲- سرفصل ۱: شهرنشینی و شهرگرایی قبل از اسلام
۱۲۲	۱-۵-۱-۱- مطلب درسی ۱: تأثیر جهان‌بینی ایران قبل از اسلام بر شهرسازی
۱۲۸	۱-۵-۱-۲- مطلب درسی ۲: مراحل شکل‌گیری و پیشرفت علم شهرسازی در ایران
۱۲۸	۱-۵-۱-۲-۱- دوره اولیه: شکل‌گیری و جمع‌بندی تجربه‌ها (سبک پارسی)
۱۳۰	۱-۵-۱-۲-۲- دوره دوم: آموختن از یونانیان (میان سبک پارسی - هلنی)
۱۳۲	۱-۵-۱-۲-۳- دوره سوم: بازگشت به خود (سبک پارتی)
۱۳۶	۱-۵-۱-۳- مطلب درسی ۳: تأثیر جهان‌بینی اسلامی در ساخت و سازمان شهر
۱۳۶	۱-۵-۱-۳-۱- شهرسازان مسلمان
۱۳۶	خواجہ نظام‌الملک طوسی
۱۳۷	رشیدالدین فضل‌الله همدانی
۱۳۸	علیشاه
۱۳۸	شیخ بهایی
۱۳۹	۱-۵-۱-۳-۲- شهرسازی دوره صفویه
۱۳۹	۱-۵-۱-۳-۲-۱- اقدامات شیخ بهایی
۱۳۹	تقسیم آب زاینده‌رود
۱۴۰	ساخت مسجد چهارباغ روی لجنزار
۱۴۱	گرمابه شیخ بهایی
۱۴۲	احداث شهر نجف‌آباد
۱۴۳	میدان نقش جهان اصفهان
۱۴۴	۱-۵-۱-۴- مطلب درسی ۴: اصول شهرسازی اسلامی
۱۴۵	۱-۵-۱-۴-۱- اصل اخوت و برادری
۱۴۶	۱-۵-۱-۴-۲- اصل برابری انسان‌ها
۱۴۷	۱-۵-۱-۴-۳- اصل عدالت در ارتباط با سایر انسان‌ها
۱۴۸	۱-۵-۱-۵- مطلب درسی ۵: سبک‌های شهرسازی بعد از اسلام (سبک خراسانی)
۱۵۰	۱-۵-۱-۶- مطلب درسی ۶: عناصر شهرسازی اسلامی
۱۵۱	۱-۵-۱-۶-۱- مسجد

۱۵۵	 محله ۳-۶-۱-۵-۲
۱۵۵	 حمام ۴-۶-۱-۵-۲
۱۵۷	 عنوان درس: درک و بیان محیط شهری ۶-۲
۱۵۷	 سرفصل ۱: شهر به عنوان محیط زندگی ۱-۶-۲
۱۵۷	 ۱-۶-۱-۲- مطلب درسی ۱: رابطه انسان و محیط ۲-۶-۱-۱
۱۵۸	 ۲-۶-۱-۲- مطلب درسی ۲: نیازهای انسان ۲-۶-۱-۲
۱۶۰	 ۱-۶-۱-۲-۱- نیاز صادق و نیاز کاذب ۱-۶-۱-۲-۱
۱۶۲	 ۲-۶-۲- سرفصل ۲: شناخت محیط و ادراک محیط ۲-۶-۲
۱۶۲	 ۲-۶-۲-۱- مطلب درسی: ادراک و معنا ۲-۶-۲-۱
۱۶۵	 ۳-۶-۲- سرفصل ۳: کیفیت در طراحی شهری ۳-۶-۲
۱۶۵	 ۲-۶-۳-۱- مطلب درسی: کیفیت مکان ۲-۶-۳-۱
۱۶۶	 ۴-۶-۲- سرفصل ۴: نقش نمادها ۴-۶-۲
۱۶۶	 ۲-۶-۴-۱- مطلب درسی: تأثیر نمادها بر مخاطب/ تأثیر نماد بر ادراک در محیط ۲-۶-۴-۱
۱۷۰	 عنوان درس: شناخت و تحلیل فضاهای شهری ۷-۲
۱۷۰	 ۱-۷-۲- سرفصل ۱: تعریف فضاهای شهری ۱-۷-۲
۱۷۰	 ۲-۷-۱-۱- مطلب درسی ۱: مفاهیم فضا و مکان ۲-۷-۱-۱
۱۷۱	 ۲-۷-۱-۲- مطلب درسی ۲: مفهوم فضای شهری ۲-۷-۱-۲
۱۷۳	 ۲-۷-۱-۳- مطلب درسی ۳: مؤلفه معنا در فضای شهری ۲-۷-۱-۳
۱۷۵	 ۲-۷-۲- سرفصل ۲: انواع و ویژگی‌های فضاهای شهری ۲-۷-۲
۱۷۵	 ۲-۷-۲-۱- مطلب درسی ۱: انواع فضاهای شهری ۲-۷-۲-۱
۱۷۵	 ۱-۱-۲-۷-۲- میدان ۱-۱-۲-۷-۲
۱۷۶	 ۲-۱-۲-۷-۲- میدان در اروپا ۲-۱-۲-۷-۲
۱۷۷	 ۳-۱-۲-۷-۲- میدان در ایران باستان ۳-۱-۲-۷-۲
۱۷۸	 ۴-۱-۲-۷-۲- میدان در دوران بعد از اسلام ۴-۱-۲-۷-۲
۱۷۹	 ۵-۱-۲-۷-۲- حیاط مسجد ۵-۱-۲-۷-۲
۱۸۰	 ۲-۷-۲-۲- مطلب درسی ۲: ویژگی‌های فضای شهری ۲-۷-۲-۲
۱۸۰	 ۱-۲-۲-۷-۲- غنای حسی ۱-۲-۲-۷-۲

فهرست مطالب ز

- ۲-۷-۳- سرفصل ۳: نقش‌های متفاوت فضاهای شهری: سیاسی، اجتماعی، آموزشی..... ۱۸۱
- ۲-۷-۴- سرفصل ۴: تحلیل فضاهای شهری..... ۱۸۳
- ۱-۲-۷-۲- مطلب درسی ۱: سیما و منظر شهری..... ۱۸۳
- ۲-۲-۷-۴- مطلب درسی ۲: نشانه‌ها..... ۱۸۳
- ۳-۲-۷-۴- مطلب درسی ۳: باغ و بوستان..... ۱۸۸
- ۲-۷-۵- سرفصل ۵: تاریخچه شکل‌گیری و شکل‌دهی به فضاهای شهری..... ۱۹۰
- ۱-۲-۷-۵- مطلب درسی: علل شکل‌گیری فضاهای شهری..... ۱۹۰

فصل سوم: تدریس با خودباوری

- مقدمه..... ۱۹۷
- ۳-۱- ضرورت تدریس با خودباوری..... ۱۹۸
- ۲-۳- نشانه‌های خودباوری در شهرسازی..... ۱۹۹
- ۱-۲-۳- تبلور اصول اسلامی در ساختار شهرهای سنتی ایرانی..... ۲۰۰
- ۲-۳-۲- مطابقت بافت‌های سنتی با شرایط اقلیمی..... ۲۰۱
- ۳-۲-۳- تبلور فرهنگ در شهر..... ۲۰۱
- ۴-۲-۳- تبلور نشانه‌های خودباوری شهرسازی در حوزه کارکردی - عملکردی..... ۲۰۱
- ۵-۲-۳- تبلور نشانه‌های خودباوری شهرسازی در حوزه کالبدی..... ۲۰۲
- ۳-۳- نشانه‌های خودباختگی..... ۲۰۳
- ۱-۳-۳- تقلیدهای بدون اندیشه از مظاهر غربی و الگوهای مدرن..... ۲۰۳
- ۳-۲-۳- تغییر در سازمان فضایی شهرها..... ۲۰۶
- ۳-۳-۳- بی‌توجهی به عناصر هویت‌بخش در مقیاس شهری و محله‌ها در..... ۲۰۶
- ۳-۴- چهره و سیمای شهری عاملی به‌منظور ترغیب شهروندان به مصرف‌گرایی..... ۲۰۷
- ۳-۵- از دست دادن حس مکان (بی‌تعلقی به مکان) و رنگ باختن نظام هیئت‌ی یا..... ۲۰۷
- ۳-۶- نمود منفعت‌طلبی و بی‌توجهی به طبیعت در ساخت‌وسازها..... ۲۰۷
- ۳-۷- جریان واگرایی توسعه کالبدی شهر و جدایی‌گزینی اجتماعی..... ۲۰۷
- ۳-۸- فروپاشی نظام شار ایرانی با توجه به رابطه شهر و روستا و بی‌توجهی..... ۲۰۸
- ۳-۹- نبود نظام سلسله‌مراتب فضایی - کالبدی در همه سطوح برنامه‌ریزی، طراحی..... ۲۰۸
- پیوست ۱: مقایسه دروس رشته شهرسازی در ایران و جهان..... ۲۰۹

پیوست ۲: نقش تربیتی استاد شرط تأثیرگذاری.....	۲۲۱
منابع.....	۲۲۵

www.Ketab.ir

فهرست جداول

- جدول ۱- شیوه مواجهه با مباحث شهرسازی از منظر الهی..... ۲۷
- جدول ۲- مدل نیازهای انسان با اقتباس از گزاره‌های دین مقدس اسلام..... ۱۶۰
- جدول ۳- مقایسه میدان‌ها و عملکرد آنها در قبل و بعد از اسلام..... ۱۷۹
- جدول ۴- دروس پایه مشترک رشته شهرسازی در دانشگاه‌های ایران و..... ۲۰۹
- جدول ۵- دروس تخصصی مشترک رشته شهرسازی در دانشگاه‌های ایران و دنیا..... ۲۱۰
- جدول ۶- برخی از دروس اختیاری مشترک رشته شهرسازی در دانشگاه‌های ایران..... ۲۱۰
- جدول ۷- دروس غیرمشترک دانشگاه‌های آمریکا و اروپا در مقایسه با ایران..... ۲۱۱
- جدول ۸- دروس شهرسازی مورد مطالعه در ایران در مقایسه با دانشگاه‌های دنیا..... ۲۱۳

فهرست اشکال

- شکل ۱- نمای ساده از خانه خشتی بازتابی از اصل فروتنی..... ۱۰۷
- شکل ۲- نقشی از زروان..... ۱۲۴
- شکل ۳- سازمان کالبدی شهر در دوره مادها..... ۱۲۹
- شکل ۴- سازمان کالبدی شهر در دوره هخامنشی..... ۱۳۰
- شکل ۵- تصویر هوایی از مدرسه چهارباغ اصفهان..... ۱۴۱
- شکل ۶- طرح حمام شیخ بهایی..... ۱۴۱
- شکل ۷- نمایی از حمام شیخ بهایی..... ۱۴۲
- شکل ۸- نمونه‌ای از مساجد اولیه اسلامی..... ۱۵۳
- شکل ۹- فرایندهای ادراک..... ۱۶۲
- شکل ۱۰- رابطه هنرمند، اثر هنری و مخاطبین از دیدگاه اسلامی..... ۱۶۸
- شکل ۱۱- مدل مفهومی فضای شهری در شهر اسلامی..... ۱۷۴
- شکل ۱۲- ارتباط فضایی مسجد با گذرهای اطراف..... ۱۸۰

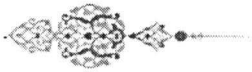
پیشگفتار

کتاب حاضر حاصل ۷۵ جلسه بحث و تبادل نظر اساتید و صاحب نظران حوزه و دانشگاه و یکی از مجموعه کتب طرح تدریس با جهت گیری الهی - فرهنگی است. این کتاب برای آن دسته از استادان دانشگاه نوشته شده است که معتقدند معلم و مدرس علاوه بر نقش آموزشی - و بلکه مقدم بر آن - نقش تربیتی نیز دارد. استاد می تواند نقش تربیتی خود را به دو شکل ایفا کند: نخست «رفتاری» و دیگری «گفتاری».

به نظر می رسد تدریس با «جهت گیری الهی - فرهنگی» یکی از بهترین روش ها برای ایفای نقش تربیتی استاد به شکل گفتاری است؛ یعنی «آموزش دروس تخصصی به فراگیران (دانشجویان) به گونه ای که فراگیر به خدانشناسی، دین داری و خودباوری نزدیک تر شود».

تدریس با جهت گیری الهی - فرهنگی اهدافی دارد که عمده آن عبارت است از:

- ✓ آموزش و فراگیری دانش برای رضای خدا و خدمت به جامعه.
- ✓ توضیح مطالب علمی و تبیین مباحث درسی با گفتمان الهی و پیش فرض های توحیدی.
- ✓ آموزش علم به گونه ای که موجب خودشناسی و خودباوری شود.
- ✓ تربیت دانشجو به گونه ای که علم خود را برای خدمت به بشر و آرامش و آسایش و تعالی او به کار گیرد.
- ✓ آموزش علم همراه با اخلاق الهی و تربیت اسلامی.

ضرورت تدریس با جهت‌گیری الهی - فرهنگی این است که دانشجویان، علم و ایمان را هم‌زمان کسب نمایند و فارغ‌التحصیلان دانشگاه نسبت به زمان ورود به دانشگاه مؤمن‌تر و متدین‌تر باشند، یکی از ضروری‌ترین اقدامات، تدریس با جهت‌گیری الهی - فرهنگی است. حضرت امام خمینی (قدس سره) در این خصوص خطاب به دانشگاهیان می‌فرماید: باید بشر به فکر این باشد که به چیزهایی که برای تربیت و آموزش و تعلیم انسان است، جهت بدهد. چنانچه به دانشگاه‌ها جهت داده نشود، همان دانشگاه‌هایی می‌شود که در بین بشر [امروز] هست و از همان دانشگاه‌ها قوای مخرب بیرون می‌آید؛ و اگر جهت به آن داده بشود، دانشگاه‌ها کاری می‌کنند که مسلسل‌ها نمی‌تواند بکند. خدمتی می‌توانند به بشر بکنند که هیچ‌کس دیگر نمی‌تواند این‌قدر خدمت بکند. عمده آن جهتی که طرف آن جهت رفته می‌شود؛ و قرآن این را فرموده است: ﴿إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾^۱ قرائت کن نه قرائت مطلق. بیاموز، نه آموزش مطلق. علم تحصیل کن، نه علم مطلق و تحصیل مطلق؛ علم جهت-دار، آموزش جهت‌دار. جهت، اسم رب است، توجه به خداست، برای خدا و برای خلق خدا.

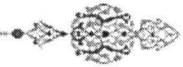
قلم‌ها اگر در دنیا برای خدا و برای خلق خدا به کار بیفتند مسلسل‌ها کنار می‌رود؛ و اگر برای خدا و برای خلق خدا نباشد، مسلسل ساز می‌شود. ابزار کوبنده انسان با دست قلم دارها و دست علمایی که در دانشگاه‌ها هستند، وجود پیدا کرده است؛ و همه ترقیات بشر هم با دست علما و بیان و قلم علما وجود پیدا کرده است. کوشش کنید که در این آموزشی که به مردم می‌دهید، جهت‌دار باشد.^۲

دانشگاه اسلامی آن نیست که تنها تعدادی برنامه دینی بیرون از سرفصل‌های رایج و مصوب، در آن اجرا شود، بلکه دانشگاه اسلامی آن است که کلاس‌های درس - که متن اصلی و برنامه محوری دانشگاه به شمار می‌آیند - علاوه بر بعد علمی، کلاس خدانشناسی و تربیت الهی نیز باشند. برای آنکه این موضوع بهتر تبیین شود طرح این پرسش مفید بلکه ضروری است: برنامه دانشگاه چیست؟ و فوق‌برنامه آن کدام است؟

بی‌شک، برنامه دانشگاه دو رکن اساسی دارد، آموزش و پژوهش. منظور از آموزش دروسی است که در کلاس‌ها تدریس می‌شود و همه دانشجویان را بدون استثنا شامل می‌شود. نمود

۱. سوره علق، آیه ۱.

۲. دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی (س)، ص ۵.

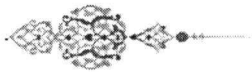

بارز پژوهش نیز تحقیقات، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌های استادان و دانشجویان است. در عمل آموزش، بخش بسیار بیشتری از فعالیت دانشگاه را به خود اختصاص می‌دهد. اموری مانند مسابقات فرهنگی، سخنرانی‌های مذهبی، اردوها و امثال آن «فوق‌برنامه» به شمار می‌آیند. طبیعی است که در مقایسه با برنامه‌های آموزشی دانشگاه، فوق‌برنامه تعداد کمتری را پوشش می‌دهد (هم درصد بسیار کمتری از دانشجویان شرکت می‌کنند و هم تعداد فوق‌برنامه‌هایی که یک دانشجو شرکت می‌کند در مقایسه با درس‌هایی که طی چندین واحد در هر نیمسال شرکت می‌کند بسیار ناچیز است). پس برای اسلامی شدن دانشگاه باید تمرکز بر روی برنامه‌های دانشگاه باشد نه فوق‌برنامه‌ها، یعنی باید به دنبال آن باشیم که علمی که در دانشگاه آموزش داده می‌شود و کلاس‌هایی که برگزار می‌شود، جهت الهی داشته باشد.

حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) در خصوص اسلامی شدن متون درسی دانشگاه‌ها چنین می‌فرمایند: «آن که اسلام می‌خواهد و آن مقصدی که اسلام دارد، این است که تمام علوم، (چه علوم طبیعی باشد و چه علوم غیرطبیعی باشد) تمام این‌ها مهار بشود به علوم الهی و برگشت به توحید بکند و هر علمی جنبه الوهیت در آن باشد؛ یعنی انسان طبیعت را که می‌بیند خدا را در آن ببیند، ماده را که می‌بیند خدا را در آن ببیند، سایر موجودات را که مشاهده بکند خدا را در آن ببیند. اسلام برای آن آمده است که تمام موجودات طبیعی به الوهیت و تمام علوم طبیعی به علم الهی برگردد».^۱

پس برای اسلامی شدن دانشگاه باید تمرکز بر روی برنامه‌های دانشگاه باشد نه فوق‌برنامه‌ها یعنی باید به دنبال آن باشیم، علمی که در دانشگاه آموزش داده می‌شود و کلاس‌هایی که برگزار می‌شود، جهت الهی داشته باشد. تا زمانی که کلاس‌های درس جهت الهی نداشته باشد، تمام فعالیت‌های دینی و اقدامات فرهنگی و آموزش‌های اسلامی (دروس معارف) تأثیر لازم را نخواهد داشت.

چند برنامه فرهنگی و دینی، در مقابل انبوهی، از دروسی که احتمالاً از جهت‌گیری الهی بی‌بهره‌اند، تأثیرگذار نیست یا اگر تأثیرگذار باشد، تأثیر آن پس از مدت اندکی از بین می‌رود. با توجه به آنکه در مقطع کارشناسی یک دانشجو حدود ۱۴۰ واحد درسی را می‌گذراند و برای هر دو واحد، در شانزده جلسه کلاس شرکت می‌نماید، در نتیجه یک دانشجوی مقطع

کارشناسی باید در هفت نیمسال یا بیشتر، حداقل در ۱۰۰۰ جلسه کلاس درس شرکت کند. اگر آموزش این دروس با جهت‌گیری الهی - فرهنگی همراه شود مسلماً تأثیر شگرفی بر باورهای دینی دانشجویان خواهد گذاشت. در ضمن گاهی بیان مطالب دینی - که نیاز به تخصص نداشته باشد - از زبان استاد درس تخصصی و غیر معارف تأثیر بیشتری دارد و در اعماق ذهن مخاطب جای می‌گیرد از این رو لازم است استادان محترم از این قابلیت خود برای خدمت به دین و اخلاق استفاده نمایند.

شیوه تدریس با جهت‌گیری الهی - فرهنگی بدین صورت است که هر استادی می‌تواند با توجه به سلیقه و تشخیص خود و رعایت نمودن اصول علمی و دینی عمل نماید. چه‌بسا برخی اساتید به کتاب راهنمای تدریس در این زمینه نیازی ندارند اما برای تسهیل کار علاقه‌مندان، کتاب حاضر تدوین شده است تا اساتیدی که معتقد به تدریس با جهت‌گیری الهی - فرهنگی هستند در صورت تمایل از مطالب آن استفاده نمایند.

این کتاب در سه فصل تدوین شده است که هر فصل بخشی از اهداف مدنظر را تأمین می‌کند. قبل از آنکه هر بخش جداگانه توضیح داده شود، ذکر این نکته ضروری است که تدریس با جهت الهی نه تنها خللی در تدریس مطابق با سرفصل‌های مصوب ایجاد نمی‌کند بلکه با بیان مطالب با گفتمان الهی و ذکر پیوندهای مرتبط موجب می‌شود مطلب درسی برای دانشجویان روشن‌تر شده و با مبانی صحیح در ذهن آن‌ها جای بگیرد.

✓ فصل اول با عنوان «مفاهیم، مبانی و پیش‌فرض‌های توحیدی و غیرتوحیدی در شهرسازی»

مطالب این فصل، برخی از مفاهیم مهم و همچنین مبانی این علم را موردبررسی قرار داده و برخی از مطالب علمی رایج را که با پیش‌فرض‌های غیرتوحیدی است، معرفی و مطلب علمی جایگزین را با پیش‌فرض توحیدی بیان می‌کند.

✓ فصل دوم با عنوان «تدریس با ارائه پیوندها و گفتمان‌های الهی فرهنگی»

پرحجم‌ترین فصل کتاب است و سعی دارد به استاد کمک کند تا در خلال مباحث درسی و به تناسب آن، مطالب دینی و فرهنگی را در کلاس درس مطرح نماید. در این فصل، تعدادی درس از دروس تخصصی رشته شهرسازی (مقطع کارشناسی) به عنوان نمونه انتخاب شده،

سپس در هر درس تعدادی از سرفصل‌های مصوب، تعیین گردیده و بعد از بیان مطلب درسی، نکته دینی یا فرهنگی (که متناسب آن باشد) ذکر شده است.

✓ فصل سوم با عنوان «تدریس با خودباوری»

سعی دارد با ذکر نمونه‌هایی از خودباوری که مرتبط با این رشته است به استاد کمک کند تا روحیه خودباوری را در دانشجو تقویت نماید.

همچنین در قالب پیوست‌هایی سرفصل‌های رشته شهرسازی در دانشگاه ایران با ۱۰ دانشگاه برتر دنیا مورد بررسی قرار گرفته و نکات مثبت و منفی آن ذکر شده است.

امید است این اثر که محصول کار جمعی تعدادی از متخصصان رشته شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری است، زمینه تدریس با جهت‌گیری الهی - فرهنگی را برای اساتید محترم فراهم نماید و باعث ارتقای کیفیت و جذابیت تدریس آن‌ها شود. از حجت الاسلام محمدمهدی حرزاده، مسئول محترم نهاد رهبری در دانشگاه‌های استان یزد که در طول تدوین این کتاب، از نظر محتوایی و معنوی، به پویایی هرچه بیشتر کتاب کمک کردند و همچنین از داوران طرح، دکتر محمدرضا رضایی عضو هیئت علمی دانشگاه یزد و دکتر نقره‌کار عضو هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت و دکتر محمدرضا بمانیان تشکر و قدردانی می‌شود که هم در امر داوری و هم ارائه تقریظ برای این کتاب نقش بسزایی داشتند. مسلماً نظرات، دیدگاه‌ها و رهنمودهای ارزشمند مخاطبان و خوانندگان محترم می‌تواند به غنای علمی کتاب بیفزاید و کاستی‌های آن را برطرف نماید.

مؤلفین